

Novela zákona o pohřebnictví

1. Jaká práva má podle novely zákona o pohřebnictví vypravitel pohřbu?

Povinností provozovatele pohřební služby je dotázat se vypravitele pohřbu, zda rozhoduje o pohřbu a hrobu dle předchozího přání zemřelého. Dále by s ním měl provozovatel pohřební služby před uzavřením každé smlouvy prodiskutovat všechny právní otázky, které vznikají v souvislosti s pohřbem. Zejména to, jak má být tělo upraveno, a typ pohřbu. Klienti mají být informováni o možnostech zajištění pohřbu s přihlédnutím k náboženskému či jinému přesvědčení zemřelého a o možnostech účasti na zajištění pohřbu, které přicházejí v úvahu. Během sjednávání pohřbu by si současně měli být pozůstalí vědomi toho, že existuje několik možností úpravy těla zemřelého, více variant jeho oblékání a ukládání do rakve.

2. Novela stanovuje minimální požadavky na slušný pohřeb - jaké konkrétní požadavky na provozovatele pohřební služby to jsou?

Mezi konkrétní požadavky patří zejména vypravení pohřbu dle přání zemřelého nebo alespoň dle přání osob jemu nejblížeších nebo minimálně dle místních zvyklostí. Dále nelze upustit od úpravy lidských pozůstatků (umývání, holení, střihání a kosmetické úpravy), oblečení alespoň do rubáše, ideálně z přírodních materiálů a uložení těla zemřelého do konečné rakve dle normy ČSN č. 493 160. Nekoná-li se pohřbení v den úmrtí, musí být rakev s tělem zemřelého následně v provozovně pohřební služby (nikoli v obecní márnici na hřbitově) umístěna v chladicím zařízení, od devátého dne po úmrtí pak přemístěna do mrazicího zařízení při dodržení zákonem stanovené teploty obou zařízení. Minimalizováno by mělo být také ukládání těl v transportních vacích do konečných rakví. Provozovatel pohřební služby musí být schopen tělo uložené na patologii do vaku z vaku vyjmout a řádně zaopatřit. Až na zcela mimořádné výjimky vak do rakve nepatří. Přeprava rakve dvěma zaměstnanci pohřební služby je možná jen v pohřebním vozidle evidovaném v registru vozidel. Tím není zakázáno použít v rámci pohřebního průvodu jakékoli jiné obřadní vozidlo (potahový obřadní vůz či furgon) či nést rakev nosiči, a to i na delší vzdálenosti. Pohřební služba nesmí neoprávněně účtovat vypraviteli pohřbu přepravu na pitvu a z pitvy či poplatky za prvotní výjezdy a prvotní chlazení, které si vypravitel neobjednal. Následné pohřbení do země na hřbitově (spouštění rakve do hrobu) nemusí být realizováno v konečné rakvi, stačí tělo zabalit do plátna a spouštět ve spodním díle rakve nebo na nosítkách. Tento způsob pohřbení bez rakve musí být uveden v řádu příslušného hřbitova. Po uložení rakve si od provozovatele pohřebiště vyžádejte doklad o pohřbení. Po zpopelnění musí být veškerý popel uložen společně s nezničitelnou značkou, která prošla ohněm, do pevně uzavíratelné urny s označením, a ta musí být uložena do řádného uložistiště uren, hrobu nebo hrobky, případně může být popel rozptýlen či proveden vysyp, vše s nezbytným dokladem o uložení zpopelněných ostatků.

3. Nové požadavky platí pro úpravu mrtvých lidských těl. Jaké požadavky to jsou?

V původním znění zákona o pohřebnictví nebyly stanoveny požadavky na místnost pro úpravu těl zemřelých. Provozovatelé ji vůbec nemuseli mít k dispozici. Úprava těla probíhala často zcela legálně nedůstojně na chodbách, v márnicích či uzavřených dvorcích provozoven pohřebních služeb pod širým nebem přímo v konečné rakvi, aniž by bylo tělo zemřelého umyto a oblečeno do šatů či rubáše. Šaty bývaly nezřídka na tělo pouze položeny, zejména pokud se jednalo o pohřeb žehem bez obřadu a vypravitel pohřbu neměl zájem tělo před zpopelněním vidět (a tudíž zkontrolovat objednané služby).

4. Jaké rakve se mohou v souladu s novelou zákona používat, a jaké ne? Znamená to, že si lidé musí připlatit za dřevěné rakve? Nebude tu pak stále prostor pro podvody s rakvemi spočívající v tom, že pohřební služba dřevěnou rakev předprodá jiným pozůstalým?

Nikoli, za dřevěné rakve si lidé nemusí připlácet. I nadále si mohou vybírat z nabídek pohřebních služeb také rakve papírové nebo z ratanu. Ustanovení § 2 písm. j) směřuje k jednoznačnému výkladu, že nově zavedený požadavek na splnění ekologických parametrů konečných rakví se dotýká na prvním místě jejich výrobců - aby se mohla rakev nazývat rakví sloužící k pohřbení, musí být vyrobena dle zákonných a technických požadavků, zejména pokud jde o pevnost a odpovídající nosnost. Provozovatelům pohřebních služeb zákon v uvedeném ustanovení vlastně pouze stanovuje, že konečné rakve nesplňující stanovené parametry nebudou moci při sjednávání pohřbů nabízet. Vždy budou mezi námi podvodníci a vždy budou mezi námi škůdci. Ale na základě podnětu vypravitele pohřbu nebo namátkové kontroly budou jako podvodníci označeni a jako škůdci jim bude vyměřen trest.

5. Nově je zakázáno provádět úpravy mrtvých lidských těl bez předchozího souhlasu zemřelého či bez souhlasu osob zemřelému blízkých - to se dříve dělalo bez souhlasu?

Ano, to se dříve dělalo bez souhlasu osob blízkých zemřelému. Provozovatel pohřební služby tyto náklady vypraviteli naúčtoval a truchlící rodina uhradila, aniž by znala detaily všech provedených úkonů. Bez příkazní smlouvy se pak zpětně těžko dokazuje, co a kdo to (ne)přikázal.

6. V některých médiích se objevila informace, že může být umožněno muslimům vykonávat pohřby bez rakví. Kde je to povoleno?

Pohřbívání bez rakví, tj. v rituálním židovském nebo muslimském šátku, je dovolené jak na veřejných pohřebištích, tak na pohřebištích neveřejných (např. židovských nebo muslimských hřbitovech)

po předchozím schválení místně příslušného krajského úřadu a krajské hygienické stanice. Konkrétní způsob pohřbení bez rakve musí být uveden v řádu příslušného hřbitova.

7. Jak můžeme v duchu novely pohlížet na výstavu Bodies v ČR?

Výstava Bodies je legální, pokud vystavovatel doloží, že vystavované lidské exponáty byly za svého života dobrovolnými dárci, nikoli trestanci odsouzenými na smrt.

8. V novele zákona jsou stanoveny přestupky v pohřebnictví - v případě právnických osob jsou tyto přestupky stanoveny poprvé?

Ano poprvé lze potrestat nejen zaměstnanec pohřební služby, ale také samotného provozovatele, tedy podnikající fyzickou osobu, živnostníka.

9. Jak přesně nyní funguje kontrola pohřebních služeb ze strany MMR? Řeší situace, na které je upozorní ČOI a další orgány, nebo ministerstvo aktivně provádí kontroly samo? Funguje MMR i jako "ombudsman" pozůstalých, tedy že se na orgán v rámci MMR mohou lidé obracet?

MMR řeší jak situace na základě podnětů ČOI a dalších orgánů dozoru, a zároveň je v dozorové činnosti samo aktivní. V první instanci hledáme u podnikatelů v pohřebnictví reálné odpovědi na otázky: Vystavujete těla podle předpisu? Nesjednáváte pohřby v nemocnici? Nabízíte místnost pro úpravu bezplatně? Umožňujete pozůstalým umýt si ruce a použít toaletu? Jak se chováte k pozůstalým? Nedotýkáte se jejich mravního citění? Zpopelňujete nebo pohřbíváte na hřbitovech pouze lidské pozůstatky?

MMR i dále vyřizuje uplatněné nároky na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Pro řešení sporů mezi krajskými úřady a obcemi je zřízena rozkladová komise.

10. Jak se zamezuje záměně lidských pozůstatků, ke které dříve docházelo? Jak časté tyto záměny jsou?

Záměny těl zemřelých by měl minimalizovat postup, kdy lékař tělo označí již během prohlídky. Dozorový orgánem je Ministerstvo zdravotnictví. Statistika se centrálně nevede. Na základě soustavného monitoringu tisku se jedná odhadem asi o deset případů ročně.

11. Jak často dochází k případům, kdy se s lidskými ostatky špatně zachází ze strany pohřebních služeb? Dostávají za to pokuty?

Statistika nebyla v minulosti vedena a za tyto nekalé praktiky se pokuty do 31. 8. 2017 nevyměřovaly. Podstatné je, že k tomu dochází. Je proto nezbytné zpřísnit kontroly a exemplárně potrestat viníky.

12. Chcete zavádět evidenci zemřelých, pohřebních aut i hrobů, ale víte alespoň odhadem, kolik hrobů v ČR je?

Nechceme zavádět evidenci zemřelých, která již dávno existuje na Úřadu zdravotnických informací a statistiky, ale chceme postupně zavádět evidenci pohřbených na území České republiky. Provozovatelé krematorií a pohřebišť doklady o pohřbení nikam dosud nezasílají. Přitom ne všichni zemřelí na našem území jsou u nás pohřbeni a naopak, někteří čeští občané zemřelí v zahraničí chtějí být pohřbeni ve své domovině. Odhadem je v ČR celkem 15 milionů provozovaných hrobových míst (včetně urnových), což je zároveň asi počet všech zemřelých za posledních 100 let na našem území.

13. Jaké největší změny přinesla novela zákona o pohřebnictví?

Cílem novely zákona o pohřebnictví a řady dalších zákonů je posílení státního dozoru v pohřebnictví, specifikace působnosti obcí a krajů ve vztahu k provozování veřejných pohřebišť a zajišťování pohřbení a nová úprava kvalifikačních požadavků pro výkon podnikatelských činností, což povede k zajištění ochrany práv zesnulých a důstojnému nakládání s jejich pozůstatky. Rodičům je také umožněno pohřbít potracené dítě.

Novela zákona o pohřebnictví řeší mimo jiné minimální výrobní parametry rakví. Dříve někde využívaná nejlevnější varianta papundeklových krabic je nadále neúnosná. Zejména při převozu lidských pozůstatků ve značném stádiu rozkladu hrozí ohrožení veřejného zdraví. Změna spočívá v zavedení povinnosti užívat pouze rakve s hygienicky a ekologicky příznivějšími parametry vyrobené podle platných technických norem.

Všechny navrhované změny vyšly z poznatků patnáctileté aplikační praxe zákona o pohřebnictví.

14. Je v novele zakotvená možnost pohřbívání embryí?

Možnost pohřbívání embryí novela zákona neřeší, nově upřesňuje zacházení s mrtvě narozenými dětmi a plody po potratu. Jejím cílem je zajistit důstojné nakládání s těly mrtvě narozených dětí shodně jako s jiným mrtvým lidským tělem a v případě zájmu rodičů umožnit za určitých podmínek také pietní nakládání s plody po potratech, k nimž dojde ve zdravotnických zařízeních, a jejich následné pohřbení.

15. Kdy nabyla novela právní účinnosti?

Novela nabyla účinnosti od 1. 9. 2017.

16. Může se někdo z pozůstalých pod dohledem kvalifikovaného hrobníka podílet na vykopání hrobu jako asistent?

Každý má právo při respektování řádu pohřebiště vykopat hrob a pod dohledem kvalifikované osoby pohřbít zesnulého.

17. Jak je na tom Česká republika v porovnání s ostatními státy Evropy ohledně regulace reklamy na pohřební služby?

Reklama na tyto služby nesmí být v areálech nemocnic a domovů pro seniory, taktéž nemá být adresná (e-mail, direct mail apod.). Jinak máme standardní regulaci reklamy v oblasti pohřebnictví, která je zcela v souladu s přejatou evropskou technickou normou pro pohřební služby.

18. Jak fungovalo zajištění pohřbu obcí? V čem jsou významné změny před novelou a po novele zákona v oblasti zásahu obcí do pohřbů? Kdo v závěru zaplatí za pohřeb a služby k němu vázané v případě, že nezaplatí pozůstalí?

Zejména v důsledku zrušení plošně vypláceného pohřebného dochází v České republice od roku 2010 k růstu počtu tzv. sociálních pohřbů, neboť příbuzní se k zemřelému nejsou povinni znát nebo se o jeho úmrtí od Policie ČR nedozví včas, popřípadě jim tato informace není sdělena vůbec. Náklady pohřbu nese poté obec, ve které osoba zemřela, potažmo dědic, nebo - ve většině případů - stát.

Obec je podle zákona o pohřebnictví povinna zajistit pohřbení slušným způsobem (tzv. „pohřbívací povinnost“), nesjedná-li je ve lhůtě 96 hodin od oznámení úmrtí žádná fyzická nebo právnická osoba. Obec má přitom právo na úhradu účelně vynaložených nákladů vůči dědicům nebo vůči státu. Slušný pohřeb vymezuje od 1. září 2017 nová vyhláška MMR o postupu obce při zajištění slušného pohřbení.

Zajištění slušného pohřbení je navíc nyní v přenesené působnosti obce, to znamená, že obce vypravují pohřeb jménem státu a stát jim na tuto činnost přispívá.

19. Musím být nejprve dědicem hrobového zařízení, abych mohl pokračovat po smrti nájemce hrobového místa v nájemním právu?

Ministerstvo pro místní rozvoj na základě upozornění Notářské komory České republiky ze dne 16. listopadu 2017 vyzývá všechny provozovatele pohřebišť, aby respektovali nový postup při přechodu nájmu hrobového místa, který je upraven v § 25 odst. 5 zákona o pohřebnictví. Toto ustanovení nadále předpokládá přechod tohoto nájmu na osoby uvedené v zákoně, resp. na osobu, kterou si zůstavitel zvolil, a teprve není-li těchto osob, přechází nájem na dědice, ale mimo řízení o pozůstalosti.

Nesprávný je takový postup hřbitovních správ při přechodu nájmu hrobového místa, podle kterého, aby byli ochotni uzavřít s dědicem novou smlouvu o nájmu hrobového místa a aby vůbec umožnili pozůstalým pohřbení nebo uložení urny s popelem zůstavitele do hrobu, vyžadují předložit rozhodnutí o dědictví.

Zejména u exponovaných hřbitovů a cenných hrobů nebo hrobek provozovatel pohřebiště porušuje tímto nezákonným postupem znění § 25 odst. 5 zákona o pohřebnictví (který řeší přechod nájmu hrobového místa, neurčil-li nájemce jinak, na manžela nájemce, není-li ho, na jeho děti, není-li jich, na jeho rodiče, není-li jich, na jeho sourozence; nežijí-li, pak na jejich děti; není-li přechod práva nájmu na žádnou z těchto osob možný, přechází právo nájmu na dědice zemřelého). Nelze podmiňovat uzavření nájemní smlouvy k hrobovému místu tím, že nájemní právo přechází pouze na dědice hrobového zařízení, i když původně bylo ve vlastnictví zůstavitele, který měl toto hrobové místo pronajaté.

Zveřejněné odpovědi vyjadřují právní názor Ministerstva pro místní rozvoj a nelze je považovat za výklad zákona